

Les nacions soviètiques segons el cens del 1989

L'URSS, camí del seu final

El quart congrés dels Diputats del Poble de l'URSS ha demanat de manera insistent a Gorbtxov que use la força contra les repúbliques independentistes. Tothom s'ha posat d'acord a "guardar l'ordre" en aquells llocs de l'URSS on hi ha confrontació.

El nou cens soviètic del 1989 (del qual només s'han publicat dades preliminars) planteja alguns problemes d'interès no ja demogràfic sinó directament polític. Els elements més destacats són els següents:

- 1) els russos encara són majoritaris dins l'URSS,
- 2) el nivell de creixement dels pobles musulmans, tot i mantenir-se molt alt, ha baixat considerablement,
- 3) hi ha una desrussificació evident de la Transcaucàsia,
- 4) es va produir un procés ràpid d'assimilació a Ucraïna i a Bielorússia, i, una mica menys, a Moldàvia i
- 5) es mantenen les dificultats demogràfiques al Bàltic, sobretot a Estònia i Letònia.

La primera revelació interessant és el fet que, contra el que s'esperava, la població de nacionalitat russa continua sent majoritària en la Unió Soviètica. Tothom esperava que el cens del 1989 deixaria els russos no ja com a la nació majoritària sinó com a la major de les minories. Però els 145 milions de russos censats en 1989 són encara un 50'8 % de la població soviètica. En aquest cens, però, les distàncies s'han reduït molt i els russos són només 4.450.000 més que els no russos. La diferència l'any 79 era de més de 12 milions i l'any 59 de gairebé 20. És molt difícil que els russos siguin majoritaris a finals d'aquesta dècada, fet que tindrà una gran importància psicològica i política.

(Cal tenir en compte, però, que el cens soviètic es confecciona d'acord amb les respostes personals dels ciutadans, que trien la seua nacionalitat. Segons un càlcul dels demògrafs americans Barbara Anderson i Brian Silver, 2.300.000 persones van declarar-se russes en el cens del 1989 però podrien haver-se declarat membres d'altres nacionalitats. Això hauria fet baixar encara més la diferència

que separa els russos dels no russos).

La causa principal per la qual els russos no han quedat reduïts a minoria cal buscar-la en el fre del creixement de les poblacions musulmanes. Aquestes havien superat un percentatge de creixement del 3,2 % anual en el període comprès entre els censos del 1959 i el 1970. En el període entre el 70 i el 79 ja es situaren en el 2,5 % i en el que acaba amb el cens del 1989 han baixat del 2,4 %.

Tot i això, és evident que aquest creixement és encara extraordinari si se'l compara amb el dels russos (0.5%) o

amb el del conjunt de la Unió (0,9%).

Fent una projecció de futur podem dir que, si es mantingueren aquests ritmes, els russos passarien a ser minoritaris l'any 94 i la Unió Soviètica deixaria de ser un estat bàsicament eslau cap a la meitat del pròxim segle. Els musulmans superarien els russos l'any 2042 i el conjunt dels eslaus l'any 2057. Els musulmans constituïrien la meitat de la població soviètica cap a l'any 2066.

A la Unió Soviètica s'havia creat una certa psicosi de canvi demogràfic, motivada per l'altíssim nombre de reclutes

musulmans que s'incorporaven a l'exèrcit, psicosi que havia distorsionat una mica la realitat demogràfica. Com pot veure's ara, aquest nombre concorda amb la incorporació a files dels nascuts durant el període de màxim creixement del subgrup musulmà, ara fa vint anys.

Hi ha una dada particular, pel que fa al subgrup de població musulmana, que mereix ser destacada. Fins ara només hi havia una república no russa on els russos eren la minoria majoritària de la població: el Kazakhstan. En el cens del 1989 aquesta situació és alterada i els ka-

Les ètnies busquen el seu octubre

Lituània

El Parlament de Lituània va proclamar la independència el març del 1989. El Kremlin va reaccionar decretant un bloqueig econòmic fins a juliol. Aquest mes el parlament lituà aprovà una moratòria de la declaració d'independència. Les autoritats lituanes han creat un KGB i un cos de fronteres nacional i gairebé han il·legalitzat el partit comunista pro-soviètic (la majoria del PC lituà dona suport a la independència).

També ha aprovat una legislació restrictiva a l'emigració. La república de Bielorrússia ha anunciat que reclamarà part del territori lituà, incloent la capital, si Lituània es proclama definitivament independent.

Estònia

El Parlament d'Estònia ha declarat la transició a la independència i ha aprovat una llei d'emigració molt restrictiva. Ha creat un cos de guardafronteres no acceptat per Moscou. A la regió occidental d'Estònia (Narva) hi ha una majoria de població russa que ha amenaçat de separar-se d'Estònia.

Letònia

El parlament letó també ha aprovat la transició a la independència. Correlativament s'ha aprovat una llei de ciutadania que restringeix els drets dels militars soviètics presents al país i de les seues famílies.

A Letònia hi ha una forta emigració industrial russa i una gran presència militar, ja que és una república estratègica en termes militars.

Ossètia del Sud

Els ossetes formen una regió autònoma

de Geòrgia i una república autònoma de l'URSS. A la regió georgiana s'han produït forts enfrontaments amb el govern nacionalista que ha abolit l'autonomia regional.

En els enfrontaments entre ossetes i georgians s'han produït desenes de morts. Els ossetes reclamen unir-se a la veïna república d'Ossètia que hi ha dins Rússia. Els georgians, per això, els acusen de ser uns quintacolumnistes de Rússia i de voler amputar part del territori de la seua república.

Moldàvia

El parlament de Moldàvia ha aprovat unes lleis sobre llengua i ciutadania que proclamen el retorn a l'alfabet llatí i senten les bases de la reunificació d'aquesta república amb Romania. Aquestes lleis han desencadenat la fúria de dues minories dins la república. Al sud, els gagauzis (búlgars turquitzats) han proclamat una república independent, com també ho han fet a l'est els eslaus (russos i ucraïnesos).

Durant dècades la Unió Soviètica ha defensat que el moldau era una llengua distinta del romanès i que moldaus i romanesos no tenien cap relació nacional.

Nagorno-Karabakh

Armènia i l'Azerbaidjan combaten des de fa anys per aquesta regió oficialment àzeri però poblada per armenis (que la coneixen amb el nom d'Artxakh). Els combats han produït ja centenars de morts i han possibilitat l'aparició de dues potents forces guerrilleres a banda i banda de la frontera que ja compten fins i tot amb armament pesant. Tots els intents de negociació sobre el futur de l'Artxakh han fracassat.

Les dades del cens, per nacions, són les següents:

Russos: 145.072.000
 Ucraïnesos: 44.137.000
 Bielorrussos: 10.030.000
 Uzbeqs: 16.686.000
 Kazakhs: 8.138.000
 Àzeris: 6.791.000
 Armenis: 4.627.000
 Georgians: 3.983.000
 Lituans: 3.068.000
 Moldaus: 3.355.000
 Letons: 1.459.000
 Tadjiks: 4.217.000
 Turcmans: 2.718.000
 Estonians: 1.027.000
 Kirguisos: 2.531.000
 Tàtars: 6.646.000
 Txuvaixos: 1.839.000
 Mordvans: 1.154.000
 Baixkirs: 1.449.000
 Daguestanesos: 2.072.000
 Udmurts: 747.000
 Maris: 670.000
 Txetxens: 958.000
 Ossetes: 598.000
 Komis: 345.000
 Buriats: 422.000
 Iacuts: 382.000
 Karakalpaks: 423.000
 Carelians: 131.000
 Inguix: 238.000
 Calmucs: 175.000
 Tuva: 207.000
 Abkhazos: 103.000
 Jueus: 1.451.000
 Kabardins: 395.000
 Karatxai: 156.000
 Adigués: 125.000
 Khakhas: 81.000
 Altais: 71.000
 Balkars: 89.000
 Txerkes: 52.000
 Komis i permiaqs: 152.000
 Evenki: PN
 Nenets: PN
 Khanti: PN
 Txuktxi: PN
 Mansi: PN
 Koriaks: PN

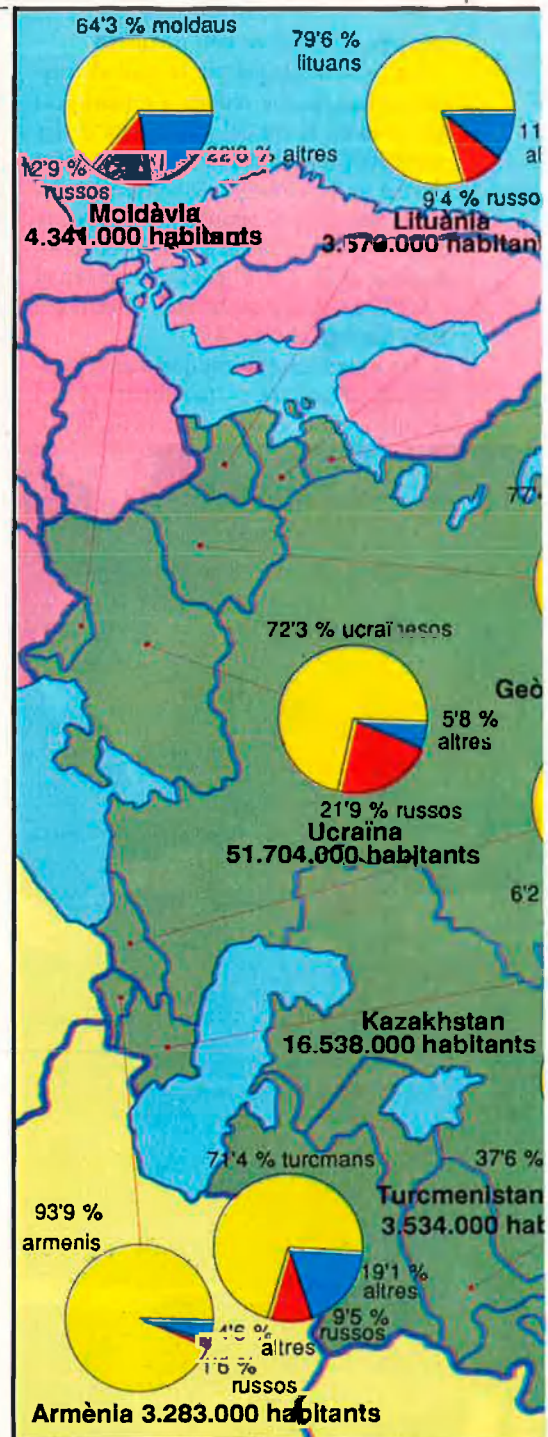
Dolgans: PN
 Tàtars de Crimea: 269.000
 Gagauzi: 197.000
 Abkhazos: 34.000
 Vepses: 13.000
 Shors: 17.000
 Tats: 31.000
 Talysh: 22.000
 Evenki: PN
 Nanai: PN
 Karaïms: 3.000
 Selkups: PN
 Nivkhi: PN
 Udins: 9.000
 Ultxi: PN
 Lapons: PN
 Udegei: PN
 Itelmens: PN
 Izhora: 1.000
 Kety: PN
 Orotxi: PN
 Tofa: PN
 Negidals: PN
 Iukagirs: PN
 Aleutes: PN
 Alemanys: 2.036.000
 Polonesos: 1.126.000
 Búlgars: 379.000
 Coreans: 437.000
 Grecs: 358.000
 Turcs: 207.000
 Hongaresos: 172.000
 Gitanos: 262.000
 Romanesos: 146.000
 Uligurs: 262.000
 Finesos: 67.000
 Kurds: 153.000
 Xinesos: 11.000
 Txecs: 16.000
 Dungans: 70.000
 Assiris: 26.000
 Iranians: 41.000
 Eslovacs: 10.000
 Belutxi: 29.000
 Albanesos: 4.000
 Afganesos: 9.000
 Khalkha-Mongols: 4.000

zakhs superen ja els russos, encara que de poc. Al Kazakhstan ara hi ha 6.532.000 kazakhs i 6.226.000 russos.

Per tant, els russos ara ja són majoritaris només dins la seua república –la més gran i poblada de les quinze. La població de la federació Russa és gairebé el triple de la de la segona república més poblada, Ucraïna.

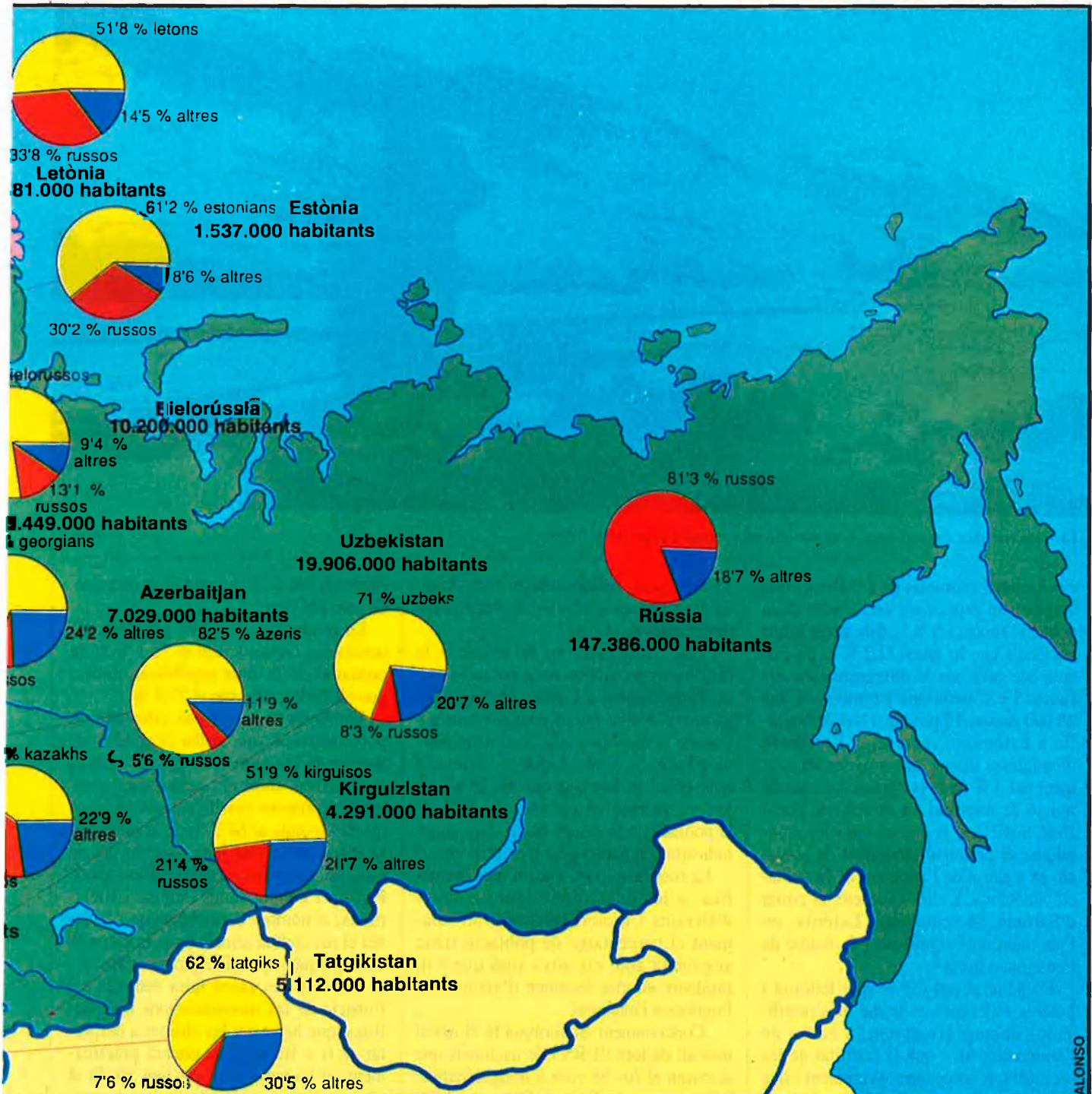
Un altre detall interessant és la relació entre el creixement de les poblacions autòctones i les russes en l'interior de cadascuna de les repúbliques federades. En

tots els països de l'Àsia central i la Transcaucàsia, excepte al Kirguizistan i el Kazakhstan, la taxa de creixement dels russos dona xifres negatives. Els dos casos més espectaculars són els d'Armènia i l'Azerbaijdjan. A Armènia la població russa ha experimentat un creixement negatiu (és a dir una disminució) d'un -3,1 % i a l'Azerbaijdjan en un -1,9. A Geòrgia la xifra frega el -1 % i a l'Uzbekistan, Tadjikistan i el Turkmenistan és inferior al -0,4 %. L'única república asiàtica on pot dir-se que el creixement del nom-

bre de russos és important és al Kazakhstan, que té un creixement positiu del 0,4 %. En canvi els kazakhs (tot i que el seu creixement ha disminuït gairebé a la meitat des de fa vint anys) creixen a un ritme del 2,1 %. La població musulmana que manté un ritme de creixement més alt i sostingut és la dels tadjiks (3,5 %).

Una raó que explica aquest descens de la població russa és l'emigració de russos cap a la seua república. Aquesta emigració ha estat habitual a Geòrgia i l'Azerbaijdjan des de fa vint anys i ha

augmentat a Armènia vertiginosament els últims anys. Els russos emigren també de totes les repúbliques asiàtiques i de Moldàvia.

A la Transcaucàsia el fenomen de l'emigració russa té una importància annexa, perquè va acompanyat d'una redistribució de les poblacions armènia i àzeri. Durant dècades Armènia i l'Azerbaidjan han viscut les poblacions d'ambdues nacions més la russa, la georgiana i diversos grups menors completament barrejades. L'esclat de violència de mitjan

dècada motivà, però, que els armenis es replegaren a Armènia i els àzeris a l'Azerbaidjan. Es calcula, així, que el nombre d'armenis residents a l'Azerbaidjan ha baixat en un 17,8 % els últims 10 anys fins al gener del 1989 i podria haver baixat encara més des d'aleshores. Però si a l'Azerbaidjan li descomptem la regió armènia del Nagorno-Karabakh la baixada encara és major i se situa en el 30,5 %. Aquest fet és perillós ja que, si bé dificulta *progroms* com els de Sumgait i accions individuals de violència, en

canvi predisposa a combats amb característiques quasi de guerra, ja que no es corre perill de fer mal a compatriotes situats a l'altra banda de la ratlla. Per si en calia més, es registra una emigració molt important d'armenis que vivien en altres repúbliques soviètiques cap a Armènia.

Curiosament, l'única república que ha rebut més russos els últims anys que en anys anteriors és Lituània.

Els països bàltics viuen una situació difícil, des d'un punt de vista demogràfic. A Estònia el creixement de la pobla-

La venda ambulante està convertint-se en una activitat econòmica de pes en tot l'URSS.

ARXIU

ció nacional és mínim (0,2 %) i es troba àmpliament superat pel creixement de la població russa (1,5 %) i dels altres grups nacionals que hi viuen (2,2 %). Es calcula que cada any la diferència entre els russos i els estonians augmenta d'uns 28.000 russos. El principal tret demogràfic a Estònia el representa l'arribada d'emigrants russos, que provoca un augment del 3 % de la població. Aquesta situació és anormal en el conjunt de la Unió Soviètica, ja que en totes les repúbliques el principal increment de població és a causa de l'augment de la població autòctona. L'altra excepció, al costat d'Estònia, la representa Letònia, on l'augment més significatiu és també de l'emigració russa.

En general pot dir-se que Estònia i Letònia esdevenen cada dia més russificades demogràficament, a causa de l'emigració, tot i que la fertilitat de les nacionalitats autòctones va creixent i que el nombre d'emigrants disminueix progressivament des de fa vint anys. En el cas de Lituània, però, la situació demogràfica es manté equilibrada des dels anys 60 gràcies a l'alta fertilitat dels lituans.

Abans de traure conclusions polítiques d'aquestes dades s'hauria de tenir en compte aspectes suplementaris de l'enquesta del cens. Així, és significatiu que el nivell de coneixement dels idiomes bàltics és prou alt entre els russos residents en aquestes repúbliques. Quasi un 40 % dels russos que viuen a Lituània as-

seguren parlar normalment el lituà —la xifra més alta en qualsevol de les catorze repúbliques no russes.

Una última dada que cal retenir és la distribució geogràfica de la població russa. Especialment a Estònia els russos es troben molt concentrats geogràficament a l'est de la república, a la zona entre Narva i Tallin. A Letònia, que té la situació més difícil de totes, ja que els letons tot just representen un poc més del 50% de la població, els russos viuen a les zones industrials, repartits per tot el territori.

La russificació és encara més dramàtica a les dues repúbliques eslaves d'Ucraïna i Bielorússia. Allí, no solament el percentatge de població russa augmenta amb els anys sinó que s'hi produeix un clar fenomen d'assimilació lingüística i nacional.

Concretament Bielorússia té el nivell més alt de tota l'URSS de nacionals que declaren el rus bé com a llengua nativa, bé com a segona llengua d'ús corrent (79 % dels bielorussos, un 20 % dels quals declaren tenir el rus com a llengua materna). La segona posició d'aquesta llista és ocupada pels ucraïnesos (amb un 72 %, un 12 % dels quals usa el rus com a llengua materna). Aquestes xifres revelen un índex de russificació molt alt, sobretot si les comparem amb altres poblacions també amb dificultats demogràfiques —per exemple, el rus és la llengua materna només d'un 2 % de letons, d'un 4 % de moldaus i de quantitats insignificants de membres d'altres nacionalitats.

Entre els lituans la proporció és de gairebé zero per cent.

En el còmput global de població, els ucraïnesos constitueixen el 72,3 % de la població de la seua república, mentre que els bielorussos són el 77,4 %.

Moldàvia té també una xifra alta de població russa, que arriba ja al 12'9 %. Sumant-hi els altres pobles que habiten la república, entre els quals un alt nombre d'ucraïnesos russificats, els moldaus queden reduïts al 64'3 % de la població, el segon índex més baix, després del de Letònia, entre les repúbliques europees. Però, per contrast amb Ucraïna i Bielorússia, el nombre de moldaus que declaren el rus com la seua llengua materna és baix, perquè supera lleugerament el 4 %.

En tots tres casos falta veure la influència de les reivindicacions nacionalistes, que han estat les últimes a desaparèixer-se (i a Bielorússia encara pràcticament no ho han fet), i que han assolit el seu nivell mínim de popularitat després de l'enquesta per al cens que es féu el gener del 1989. Com que els enquestadors accepten automàticament les identificacions dels ciutadans, la realitat política dona alguns resultats sorprenents.

Per exemple a Lituània, si fem cas del cens, hi ha gairebé un 10 % de lituans menys que saben el rus ara que fa deu anys. Aquesta és una dada, és obvi, directament política. Molts lituans han negat als encarregats de fer el cens saber el rus, en adoptar una actitud independentista.

Vicent Partal